

مقدمه

ادبیات انقلاب اسلامی، به اعتبار آثاری که عرضه کرده و نویسندگان و شاعرانی که معرفی کرده، بعد از حدود نیم قرن، به وسعت و کیفیتی دست یافته است که دیگر نمی‌توان آن را نادیده گرفت یا انکار کرد و خرد شمرد. به نظر می‌رسد بررسی دقیق جریان‌های ادبیات معاصر نیز، بدون در نظر گرفتن رویدادهایی که در عرصه ادبیات انقلاب اتفاق افتاده و می‌افتد، ممکن نیست و هر محقق جدی ادبیات معاصر ایران به‌ناچار می‌باید نظری نیز به ادبیات انقلاب اسلامی داشته باشد؛ چرا که هر تحقیقی در کلیت ادبیات معاصر بدون در نظر گرفتن آثار پدیدآمده در زمینه ادبیات انقلاب ناقص و کم‌عمق خواهد بود.

خوشبختانه، در سال‌های اخیر، موضوعات مرتبط با ادبیات انقلاب مورد توجه محققان دانشگاهی نیز قرار گرفته و در اینجا و آنجا می‌توان شاهد پژوهش‌های معتبری در قالب رساله و پایان‌نامه و مقالات و طرح‌های علمی و پژوهشی درباره جنبه‌های گوناگون ادبیات انقلاب اسلامی بود. همچنین ادبیات انقلاب اسلامی تحت عناوینی چون «ادبیات پایداری» وارد گرایش‌های درسی رشته زبان و ادبیات فارسی نیز شده و همه‌ساله دانشجویانی در این عرصه فارغ‌التحصیل می‌شوند.

پیش‌تر از شکل‌گیری رشته یا گرایش ادبیات پایداری و ادبیات دفاع مقدس، از سال‌ها قبل، در دانشگاه‌ها یک درس دو واحدی اختیاری نیز با نام «ریشه‌های ادبی انقلاب اسلامی» یا «ادبیات انقلاب اسلامی» در برنامه درسی گروه‌های زبان و ادبیات فارسی وجود داشت. متأسفانه تاکنون، با وجود ابراز علاقه استادان و استقبال دانشجویان، کمتر متن درسی شایسته‌ای برای گرایش و درس مزبور منتشر شده است و هرچند تلاش‌هایی در سال‌های اخیر انجام شده، هنوز فقر تحقیقات و منابع درسی در این درس و گرایش احساس می‌شود.

گروه ادبیات انقلاب اسلامی، با توجه به ضرورت نگارش متن منقح درسی برای درس ادبیات انقلاب اسلامی، تصمیم گرفت درسنامه‌ای دانشگاهی، حاوی مباحث اصلی مرتبط با ادبیات انقلاب اسلامی و شاخه‌های مختلف آن، تهیه و تدوین کند. خوشبختانه این تصمیم مورد استقبال مسئولان محترم فرهنگستان زبان و ادب فارسی قرار گرفت و بلافاصله جلسات متعددی با حضور شورای علمی گروه تشکیل شد و ضمن بررسی جوانب مختلف این اقدام، جمعی از استادان صاحب‌نظر برای نگارش بخش‌های مختلف این درسنامه در نظر گرفته شدند و مقرر شد که این کتاب با همکاری سازمان مطالعه و تدوین کتب دانشگاهی (سمت) منتشر شود.

هدف از نگارش این درسنامه این بود که مباحث عمده ادبیات انقلاب اسلامی، در شاخه‌های مختلف آن، به شیوه‌ای علمی و رسا و درخور متون آموزشی مدوّن شود. این درسنامه، افزون بر اینکه می‌تواند منبع اصلی درس ادبیات انقلاب اسلامی باشد، این قابلیت را نیز دارد که به مثابه منبعی اصلی یا جنبی در دروس گرایش ادبیات پایداری مورد استفاده دانشجویان قرار گیرد؛ همان‌گونه که مطالعه آن برای همه علاقه‌مندان به ادبیات انقلاب اسلامی نیز مفید خواهد بود.

با این همه، آنچه فراهم آمده تنها مقدمه و پیش‌درآمدی است بر شناخت ادبیات انقلاب اسلامی و شاخه‌های مختلف آن؛ و شناخت تخصصی‌تر و کامل‌تر مقوله‌های گوناگون این عرصه نیازمند وجود تحقیقات مفصل و جداگانه‌ای است که امیدواریم در آینده نزدیک، به همت محققان این حوزه، به طالبان و جویندگان آن عرضه شود.

به نظر می‌رسد استفاده از همفکری و تلاش گروهی دانشجویان در کلاس درس ادبیات انقلاب اسلامی بهترین شیوهٔ ارائهٔ مباحث این درسنامه باشد. توصیه می‌کنیم در جلسات مختلف درس، که هر یک به مبحثی از مباحث کتاب اختصاص دارد، این مجال در اختیار دانشجویان قرار گیرد که به شیوهٔ کنفرانس و بحث آزاد نکات گوناگون هر بخش را بررسی کنند یا به نقد آثاری از نظم و نثر ادبیات انقلاب اسلامی بپردازند. چنانچه مقدور باشد، حضور یکی از شاعران و نویسندگان انقلاب اسلامی در کلاس درس، حتی به صورت ویدئو کنفرانس، بر زنده بودن مباحث و نشاط علمی کلاس خواهد افزود.

در لابه‌لای صفحات این کتاب، به مقتضای مباحث تاریخی، از اشخاص و جریان‌های فراوانی نام برده شده است. بدیهی است ذکر نام اشخاص و جریان‌ها به هیچ‌وجه به معنی تأیید همهٔ مواضع آنها نیست. لازم می‌دانیم از مسئولان گرامی فرهنگستان، به‌خصوص معاونت محترم علمی و انتشارات فرهنگستان جناب آقای دکتر محمد دبیرمقدم و سازمان محترم سمت، به‌ویژه معاونت محترم پژوهشی این سازمان، جناب آقای دکتر حسین هاجری، و شورای علمی گروه ادبیات انقلاب اسلامی و مؤلفان دانشمند و محترمی که با وجود گرفتاری‌های مختلف علمی، با ما در تدوین این درسنامه همکاری کردند و نیز عزیزانی که در مراحل گوناگون ویرایش و نمونه‌خوانی و حروف‌نگاری و صفحه‌بندی و دیگر مراحل فنی این اثر با ما همراه بودند صمیمانه سپاسگزار می‌کنیم. گفتنی است که تعداد صفحات و مقالات این مجموعه، در ابتدا، بیش از این بود اما پرهیز از پرحجم‌تر شدن کتاب ما را ناگزیر به حذف چند مقالهٔ بسیار سودمند کرد. از مؤلفان محترم مقالات یادشده صمیمانه عذرخواهی می‌کنیم.

امیدواریم این اثر توانسته باشد، تا حدودی، به رسالت خود در زمینهٔ معرفی عالمانهٔ ادبیات انقلاب و نشان‌دادن فراز و فرودهای آن عمل کند. بی‌گمان هیچ متن بشری بی‌نقص نمی‌تواند باشد؛ ما پیشاپیش سپاسگزار استادان و صاحب‌نظرانی هستیم که نقاط ضعف این اثر را مشفقانه یادآور شوند.

در پایان، درسنامهٔ *ادبیات انقلاب اسلامی* را متواضعانه به روح مطهر شهیدان این انقلاب، به‌ویژه استادان گران‌قدری که جان گران‌بهای خویش را در راه تعالی ارزش‌های انقلاب نثار کردند، تقدیم می‌کنیم.

گروه ادبیات انقلاب اسلامی
فرهنگستان زبان و ادب فارسی